

А. В. Гладиш
А. Б. Пономаренко

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі розглянуті питання, пов'язані з державотворчою діяльністю українців в роки Другої світової війни.

Ключові слова: Українська держава, Організація Українських Націоналістів, Друга світова війна.

Abstract

The article examines issues related to the state-building activities of Ukrainians during the Second World War.

Keywords: Ukrainian state, Organization of Ukrainian Nationalists, Second World War.

Вступ

Останнім часом російська влада, яка завжди майстерно фальсифікувала історію, надто часто і агресивно розповсюджує тезу про те, що українці – не державотворчий народ. Звісно, це не відповідає дійсності. Лише в часи Другої світової війни українці здійснили кілька спроб по відновленню власної держави.

Основна частина

30 червня 1941 р. у Львові урочисто був проголошений Акт відновлення Української держави, який був ініційований Організацією українських націоналістів. До початку німецько-радянської війни представники ОУН, сподіваючись використати війну для втілення в життя своїх політичних цілей, робили ставку на Німеччину. Проте члени цієї організації мали різні погляди на ступені співпраці та подальші дії.

У 1940 р. ОУН розкололася на радикальне молодіжне крило під проводом С. Бандери та на більш поміркованих прихильників А. Мельника, який належав до старшого покоління членів організації. Бандерівцям вдалося укласти угоду з німецькою розвідкою і створити у її складі два батальйони «Дружин українських націоналістів». Їхньою ціллю було проголошення незалежності України.

Члени ОУН (б) планували скористатися німецькою підтримкою в організації військових сил і поставити німецьке керівництво перед dokonаним фактом відновлення української державності. Тому з початком німецького наступу на Радянський Союз одним із перших батальйонів, що увійшов у Львів був «Нахтігаль» на чолі з Р. Шухевичем. 30 червня 1941 р. один із лідерів ОУН (б) Я. Стецько організував скликання Українських національних зборів, на яких був проголошений Акт відновлення української державності. В документі повідомлялося всім, що «на західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядкується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України – Києві з волі українського народу» [1]. Головою Державного правління було обрано Я. Стецька.

Розрахунок на те, що німці погодяться на такий перебіг подій не справдилися. Німецьке командування вже вважало українські землі своїм цінним трофеєм і не бажало узгоджувати свої дії щодо його використання з українцями. Тому колишні союзники заарештували Я. Стецька та лідерів ОУН (б), зокрема і самого С. Бандеру. Вони відмовилися скасувати Акт відновлення української державності, за що нацисти відправили їх до концтабору Заксенгаузен, а інших членів ОУН (б) почали переслідувати.

В той час, мельниківці продовжували діяти в союзі з Німеччиною. Вони організували похідні групи до Центральної, Південної та Східної України, щоб налагодити там свою мережу, брали участь в підборі кадрів до окупаційної адміністрації, проводили культурну, видавничу, агітаційну роботу серед населення. В Києві було створено Українську Національну Раду, яку очолив ректор Київської політехніки професор Микола Величковський. Рада у своїх документах пов'язувала себе із традиціями Української Центральної Ради й мала на меті стати представницьким органом самосійної Української держави. Вона налагодила зв'язок з усіма областями України, при її сприянні було відновлено роботу Української академії наук, Київського університету, Київського політехнічного інституту, створено мережу початкового і середнього шкільництва, кооперативного руху, налагоджено регулярну доставку до столиці продуктів харчування та дров. Але німецька окупаційна влада стає набагато жорсткішою. Державотворча діяльність мельниківців зрештою викликала її незадоволення. Багато членів ОУН (м) окупанти розстріляли, зокрема й відому поетесу О. Телігу. Обидві ОУН перейшли до протистояння з нацистами.

Українці не збиралися миритися зі статусом німецької колонії. Інший приклад державотворення в роки війни був пов'язаний з Українською повстанською армією, яка в 1942 - 1943 рр. звільнила великі території на Поліссі і Волині. Для управління ними командувач УПА Д. Клячківський видав наказ про створення цивільних адміністрацій і судової влади для підтримання порядку. На цьому не зупинилися, і 11 - 15 липня 1944 р. між селами Сприня та Недільна на Самбірщині під охороною відділів УПА відбулися установчі збори, де було створено Українську Головну Визвольну Раду. Вона визначила свої цілі і завдання наступним чином: «1. Об'єднати і координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського народу на всіх землях України та поза ними для національно-визвольної боротьби проти всіх ворогів українського народу, зокрема проти московсько-більшовицького і німецько-гітлерівського імперіалізмів, за створення Української Самостійної Соборної Держави (УССД). 2. Визначити ідейно-програмові напрямки визвольної боротьби українського народу. 3. Керувати всією національно-визвольною боротьбою українського народу аж до здобуття державної незалежності і створення органів незалежної державної влади в Україні. 4. Репрезентувати, як Верховний всеукраїнський центр, сучасну політичну боротьбу українського народу в краю і за кордоном. 5. Покликати до життя перший український державний уряд та скликати перше українське всенародне представництво» [2].

На зборах, де головував один із керівників УПА Р. Волошин, було схвалено тимчасовий устрій, платформу та універсал УГВР до українського народу. УГВР ухвалила демократичні засади державно-політичного життя і соціально-економічну програму майбутнього устрою України. Обрано президію УГВР у складі президента – ним став колишній член Центральної Ради К. Осмак, і віце-президентів – В. Мудрого, о. Івана Гриньоха та І. Вовчука. Виконавчий орган – генеральний секретаріат – очолив Р. Шухевич. Було створено генеральний суд і запроваджено посаду генерального контрольного [3].

Висновки

На жаль, історичні обставини не дали можливості розбудувати і захистити Українську Державу. Українці опинилися заручниками боротьби двох сильних тоталітарних країн, метою яких було повне підпорядкування України. Попри це, наведені приклади свідчать, що навіть в складній ситуації Другої світової війни українці не полишали спроб втілити в життя ідею створення власної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акт про відновлення Української держави (30 червня 1941 р.). *Хрестоматія з історії держави і права України*. К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 534.
2. Платформа Української Головної Визвольної Ради (липень 1944 р.). *Хрестоматія з історії держави і права України*. К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 553.
3. Кентій А. В. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainska_Holovna (дата звернення: 08.03.2023).

Гладиш Андрій Вікторович – студент групи 6КН-22б, факультет інтелектуальних інформаційних технологій та автоматизації, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: andrii.gldysh1.2004@gmail.com

Пономаренко Алла Борисівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail : allapon96@gmail.com

Hladysh Andrii – Faculty of intelligent information technologies and automation, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia, e-mail: andrii.gldysh1.2004@gmail.com

Ponomarenko Alla – PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia, allapon96@gmail.com